

Karadeniz'de Hoca Olmak

Hatıralara Yansıyan Yönleriyle
Yakın Dönemde Dinî Hayat

EDİTÖR

Doç. Dr. Selim DEMİRCİ

Trabzon Kitaplığı: 6
Geleneksel Kültür Dizisi: 2

Yayın Koordinatörü
Erdem Zekeriya İSKENDEROĞLU

Yayın Danışmanı
Emre GÜLSEVER

Karadeniz’de Hoca Olmak
Hatıralara Yansıyan Yönleriyle
Yakın Dönemde Dinî Hayat

Editör
Doç. Dr. Selim DEMİRCİ

Yayın Ekibi
Doç. Dr. Süleyman GÜR
Doç. Dr. Şenol SAYLAN
Doç. Dr. Eyüp ÖZTÜRK
Doç. Dr. Fatih TOPALOĞLU
Öğr. Gör. Ahmet Cevdet KARACA

Proje Asistanları
Fatma Rabia DÜZENLİ
Serpil ARSLAN
Cansel AKGÜL

Teknik Destek:
Murat DAVULCU (Yönetmen)
İdris AKYÜZ (Yönetmen Asistanı)

ISBN: 978-975-7770-65-7
TC Kültür ve Turizm Bakanlığı Sertifika No: 48884

Kitap Tasarım
Salih PULCU

1. Baskı, Aralık 2023
Trabzon Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları No: 117

Baskı-Cilt
Seçil Ofset 100. Yıl Mahallesi
Massit Matbaacılar Sitesi
4. Cadde No: 77 Bağcılar İSTANBUL
Sertifika No: 44903

Trabzon Büyükşehir Belediyesi
Gülbaharhatun Mahallesi
Kahramanmaraş Caddesi No.159
Ortahisar TRABZON
Yayınevi Sertifika No: 48884

Önsöz

Karadeniz’de Hoca Olmak: Hatıralara Yansıyan Yönleriyle Yakın Dönemde Dinî Hayat başlıklı proje, 1900-2000 yılları arası geleneksel İslâmî ilimlerin tedrisine Trabzon özelinde yoğunlaşmıştır. Bu tarihsel süreçte olayların içinde yer alanlar ya da etkin isimlere yetişerek onlara talebe olanların anlatımları merkeze alınarak din eğitimi, dinî tedrisatta öne çıkan isimler, bu hocaları besleyen ilmî damarlar, şehrin bu açıdan ülkemize etki ve katkıları tespit edilmeye çalışılmıştır.

Osmanlı’nın yıkılışını ve Türkiye Cumhuriyeti’nin de kuruluşunu görmüş; yani bir nevi geçiş kuşağı olan kimselere yetişmiş, çoğunlukla 1930-1940 sonrası dünyaya gelen büyüklerimizin birer birer aramızdan çekildiğine üzülerək şahit olmaktayız. Onların hocalarına ve kendi hayat serüvenlerine dair anlatacaklarının hem yakın dönem Trabzon hem de ülkemizin yaşadığı siyasal, sosyal, kültürel ve dinî değişimler açısından önemli olduğu düşüncesi, bu projenin hayata geçmesinde belirleyici olmuştur. Bu amaçla bir şekilde dinî gelenekle bağı bulunan veya imam-hatip liseleri, ilâhiyat fakülteleri ve Diyanet İşleri Başkanlığı gibi kurumlara katkısı olmuş bazı isimler tespit edilerek, kendileriyle görüşmeler yapılmıştır. Dönemsel bazı detayları elde etme adına, önceden bir çalışma yapılarak hocalarımıza hazırlanmış bazı sorular yönlendirilmiş olsa da, anlatımın seyri mülâkatları şekillendirmiştir. Yani teknik anlamda yarı yapılandırılmış görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

Proje ekibinin heyecanla giriştiği bu çalışmanın, onlar açısından alışılmış bir akademik faaliyet olmadığı belirtilmelidir. Dolayısıyla ortaya çıkan ürün, daha öncesinde kamera ve yayın tecrübesi bulunmayan bir ekibin mütevazı çalışması olarak görülmelidir. Sürekli video veya film kültürünün her geçen gün çitayı yükselttiği bir ortamda, hocalara dair anlatıları kayda almanın, teknik anlamda “göz dolduracak” çalışma beklentisi doğurması şaşırtıcı bir durum değildir. Ancak bu projenin odağında, ekranı dolduracak veya popüler kültürü besleyecek işlerden çok, bölgeye dair arşiv bırakma amacı yer almaktadır. Yani bu proje, her şeyden önce Trabzon hafızasına katkı sunmak, yakın döneme yönelik akademik çalışmalara veri hazırlamak ve biraz da yaşadığımız coğrafyaya karşı sorumluluğu bir nebze olsun yerine getirmek niyetiyle hayata geçirilmiştir. Uygulama esnasında aşılamaz güçlüklerle karşılaşılmasa da her şeyin beklendiği veya planlandığı gibi yürütülebildiği de söylenemez.

Her çalışma gibi önünüzdeki projenin sınırlarını da çalışmanın “konusu” ve “hedefleri” belirlemiştir. Yani kısaca: Trabzon ve çevresinde dinî hayatın öne çıkan yönleri ve etkin isimlere dair tanıklıklar. Bu hususu tespit noktasında proje ekibinin gözettiği ve tercihte bulunduğu hassasiyetlerin bir eksiklik gibi algılanması doğru olmayacaktır. Mesela ho-

calarımızın da en az bizler kadar hassas olduğu tarihsel kişiler, kurumlar ve bazı kitlesel yapıları doğrudan zan altında bırakacak veya bu anlamda tartışmaya sebebiyet verecek beyanlardan kaçınılmıştır. Bu noktada olgusal durumlara yer verilmesi tercih edilmiştir. Yani yakın dönemin düşünsel tarihi, siyasal hareketleri üzerine çalışan ve belli grupların siyasetle ilişkisi üzerine akademik anlamda yoğunlaşanların bir eksiklik gibi görebileceği kapalı noktalar, projenin kuşatıcı hedefleri ve polemiklerden sakınma anlayışının bir sonucudur. Bu durum akademik tutarlılık ve tarihsel olayları mümkün olduğu kadar müdahalesiz aktarmaya çalışma anlayışından kaynaklanmaktadır. Bu anlamda bizlerle görüşmeyi kabul eden hocalarımızın da yaptıkları konuşmalarda aynı hassasiyetleri paylaştığını gözlemlememiz bizleri fazlasıyla memnun etmiştir.

Proje kapsamında, “Karadenizli Hoca” üst vasfını taşıyan, Trabzonlu kırk hocayla görüşmeler yapılmıştır. Bu görüşmelerin bir kısmı, Trabzon Üniversitesi İlahiyat Fakültesi’nde, bir kısmı İstanbul, Ankara, Bursa ve Sakarya’daki farklı mekânlarda, bir kısmı da hocaların evlerinde gerçekleştirilmiştir. Bizleri evlerinde ağırlayan hocalarımıza ve aile fertlerine misafirperverliklerinden ötürü teşekkür ederiz. Yine bizlere mekân tahsis eden, kurumsal olarak destek olan ilâhiyat fakültelerine, resmî ve özel kuruluşlara şükranlarımızı sunarız. Ayrıca, bazı hocalarımız rahatsız olmalarına rağmen görüşme taleplerimize olumlu cevap vermişlerdir. Bu hocalarımıza hassaten teşekkür eder, her birine sıhhat ve afiyetler dileriz.

Online olarak erişime açılan bu görüşmeler pek çok farklı mekânda ve çeşitli şehirlerde oldukça yorucu bir koşuşturmayla kısa bir sürede gerçekleştirilmiştir. Özellikle resmî işler, kurumsal işleyiş ve beklenmedik bazı olaylar projenin yapılabilmesi için belirlenen sürenin büyük bir kısmından proje ekibini mahrum etmiştir. Bu da, çekimlerin yapılması, kayıtların tek tek gözden geçirilmesi, özel konulara değinen fragmanların belirlenmesi, konuşmaların dökümü, basımı gibi çalışmaları az bir zamanda ve yoğun bir tempo içerisinde yapmayı gerekli kılmıştır. Dolayısıyla bu proje, sorumluluk olarak proje ekibini bekleyen akademik faaliyetlerin aksamadan yürütülmesiyle birlikte kısa sürecek bir sürede hazırlanmak durumunda kalmıştır. Özellikle dökümlerin kısa sürede okunmasının gerekli oluşunun yanı sıra bunların tashihi ve gerekli bazı müdahalelerin yapılmasının ayrı bir akademik yük olduğu vurgulanmalıdır. Bu anlamda bazı konuşmalara müdahalenin bizi son derece zorladığı belirtilmelidir. Bu zorluklara rağmen bazen yazı dili bazen konuşma dili bazen de ikisi arası bir vasatın öne çıktığı bir kitap teşekkür edebilmiştir. Metinler okunurken zorunlu olarak bazı cümlelere editöryal dokunuşların yapıldığı, ihtiyaç durumunda anlamı bozmayan takdim ve tehirlerle başvurulduğu, tekrarların ve konuşma dilinin bir sonucu olan bazı belirsizliklerin çıkarıldığının göz önünde tutulması beklentimizdir.

Görüşmelerde hocalara; kendi aile fertleri, aile çevresinin ilme ilgisi, çocukluk dönemleri, tahsilleri, hocaları ve yürüttükleri faaliyetlere dair sorular yöneltilmiştir. Onlar da zihinlerinde yer tuttuğu kadar ve bazen de bizim ısrarlı sorularımıza tahammül ederek

hatıralarındakileri aktarmışlardır. Aslında her birinin anlatımından; son bir asrın Trabzon'u, dinî ilimler sahasında önemli isimler ve yeni kurumsal dinî müesseselerin hangi vasatta kurulduğu ve yol aldığına dair bir tablo ortaya çıkmıştır. Bir hocayı ya da tarihsel bir olayı anlatırken her biri kendi veçhesinden baktığı ve bir detaya yoğunlaştığı için bütünün parçaları birleşmiş oldu. Meraklıları adına, yeni açılan imam-hatip liseleri-ilâhiyat fakülteleriyle medreselerin farkları veya benzeştiği hususlara dair ipuçları belirginleşmiş oldu. İlim adamı yetiştiren evler, ilmiye sınıfına mensup aileler, bazı köylerin "karizmatik" kişiler sayesinde bir merkez hâline gelişi, Trabzon'un 1950 sonrası yeni çehresi ve daha gencecik olan imam-hatip liselerinin inşasının hangi şartlarda gerçekleştiği gibi pek çok detay hocalarımızın konuşmalarının satır aralarında ilgililerini beklemektedir. Kısacası bu çalışma, kırk hocanın anlatımından oluşan mütevazı bir arşiv çalışmasıdır. Ayrıca mülâkatların tümünün kayda alınması ve bunların yayımlanması, ilerleyen yıllarda anlatıları daha da anlamlı hâle getirecek, Karadeniz ve Trabzon hafızasının canlı kalmasını sağlayacaktır.

Projenin ifade ettiği anlam, konusu, çıktıkları ve hedeflerinin anlatıldığı bir bölüm ve mülâkatların dökümünden oluşan bu kitap, projeyi kalıcı hâle getirecek unsurlardan birisidir. Özellikle değerlendirmelerin yer aldığı giriş bölümünde, bazı tespitler ve bağlantılarla mülâkatlar için hazırlayıcı bilgilere yer verilmiştir. Projenin akademik değerlendirme kısmı olarak da görülebilecek olan bu bölümün, akademik metinlerin yoruculuğu yerine, daha ziyade akıcı olması hedeflenmiştir. Bunda da projenin hedef kitlesi yönlendirici olmuştur. Zira bu projeye ilgili çıktılar, sadece akademik çalışma yapanları değil, yakın döneme ve Trabzon'a ilgi duyan herkesi ilgilendirmektedir. Bu bölümde, hem mülâkatlarla uyumlu olsun, hem de okurlar için mülâkatları anlamlı hâle getirsin diye genel tabloyu göstermek amacıyla temel olabilecek bazı örneklere ve isimlere yer verilmiştir.

Çalışmamız pek çok kişi ve kurumun desteğiyle gün yüzüne çıkmıştır. Öncelikle projeyi kurumsal anlamda sahiplenen Trabzon Üniversitesi İslâmî İlimler Uygulama ve Araştırma Merkezi ve destekleyen Trabzon Büyükşehir Belediyesi'ne teşekkür ederiz. Kurumlar adına da özellikle Trabzon Üniversitesi Rektörü Prof. Dr. Emin Âşıkutlu ve Trabzon Büyükşehir Belediye Başkanı Murat Zorluoğlu, ayrıca en az onlar kadar kurumlar adına çalışmaları takip eden İslâmî İlimler Uygulama ve Araştırma Merkezi Müdürü Doç. Dr. Süleyman Gür ve Trabzon Büyükşehir Belediyesi Kültür ve Sosyal İşler Daire Başkanı Erdem Zekeriya İskenderoğlu beylere müteşekkirimiz. Projeyi yoğun akademik çalışmaları ve çeşitli sorumluluklarına rağmen sahiplenip yürütücülüğünü yapan Doç. Dr. Selim Demirci ve araştırmacı olarak sahada çalışan Doç. Dr. Eyüp Öztürk, Doç. Dr. Şenol Saylan, Doç. Dr. Fatih Topaloğlu, Doç. Dr. Süleyman Gür ve Öğr. Gör. Ahmet Cevdet Karaca beyefendilerin emekleri önünüzdeki çalışmayı ortaya çıkarmıştır. Bu çalışma fakültemizden ve ihtisas kursumuzdan mezun öğrencilerimizin de yer aldığı proje olması hasebiyle de bizim için ayrı bir anlam taşımaktadır. Bundan dolayı projeye katkı sunan lisansüstü

bursiyer öğrencilerimiz Fatma Rabia Nur Düzenli, Serpil Arslan ve Cansel Akgül'e müteşekkirimiz. Projemizin teknik sorumluluğunu üstlenen yönetmenimiz Murat Davulcu ve asistanı İdris Akyüz beylere de özverili çalışmalarını için teşekkür ediyoruz. Metinlerin dökümünde bazı bölümlere göz atarak bizlerle fikirlerini paylaşan sayın Mustafa Çil, Murat Ustakurt, Abdulkerim Malkoç, Mahmut Ayyıldız, Murat Arif Güney, Nur Kübra Demirci, Ayşegül Balık, Sema Berber, Merve Vildan Ata ve Semih Aras'a da teşekkür borçluyuz.

Hassaten bizlerle görüşmeyi kabul eden, evlerinde, köylerinde, çalıştıkları kurumlarda bizleri ağırlayan hocalarımıza şükranlarımızı sunuyoruz. Son olarak "Trabzon'u hocalarla anılan bir şehir" hâline getiren tüm büyüklerimizi de hayırla yâd etmek istiyoruz. Zira arkalarında; şahsiyetli duruşlarıyla, dinmek bilmeyen gayretleriyle, bereketi günümüze kadar ulaşan talebeleriyle ve eserleriyle kendilerinden bahsedilecek temiz bir hayat bıraktılar. Ahirete irtihal etmiş olanlara rahmet, hayatta olanlara da sıhhat ve afiyet diliyoruz.

Trabzon 2023

Doç. Dr. Süleyman GÜR

İslâmi İlimler Uygulama ve Araştırma Merkezi Müdürü

Doç. Dr. Selim DEMİRCİ

Proje Yürütücüsü

Süleyman Nihat Öztemel

1947 yılında Uğurlu köyünde dünyaya geldi. Annesinin adı Emine, babasının adı ise Ahmet Hulusi'dir. İlkokulu köyünde okuduktan sonra Mehmet Rüştü Âşıkkutlu Hocaefendi'den hafızlığını ikmal etti (1962-1964). 1967 yılına kadar yine Mehmet Rüştü Âşıkkutlu'dan Arapça dersleri aldı. 1967 yılında askere gitti. İki senelik askerlik eğitiminin akabinde 1969 yılında Uğurlu'da imam-hatiplik görevine başladı. 1982 yılında imam-hatiplik görevi devam ederken fahrî Kur'an kursu öğreticiliğine atandı. 2012 yılına kadar bu görevi devam ettirdikten sonra yaş haddinden emekli oldu.

Görüşme Süleyman Gür tarafından hocamızın
Çifâruxsa/Uğurlu köyündeki evinde
gerçekleştirilmiştir.

Trabzon Üniversitesi İslâmi İlimler Uygulama ve Araştırma Merkezi ile Trabzon Büyükşehir Belediyesi iş birliğinde hazırlanan *Karadeniz’de Hoca Olmak: Hatıralara Yansıyan Yönleriyle Yakın Dönemde Dinî Hayat* isimli belgeselin bu bölümdeki konuğu Süleyman Nihat Öztemel Hocamız. Hocamıza bizleri evinde ağırladığı için çok teşekkür ediyor ve sözü hemen kendisine bırakmak istiyoruz.

Değerli hocam öncelikle kısaca kendinizi tanıtabilir misiniz?

1947 yılında Uğurlu köyünde dünyaya geldim. Annemin ismi Emine, babamın ismi Ahmet Hulusi. İlkokulu bu köyde okudum. İlkokulu bitirdikten sonra Mehmet Rüştü Âşıkutlu Hocaefendi’den hafızlık eğitimimi aldım. Hafızlığı bitirdikten sonra Hocaefendi’den Arapça dersleri okudum. 1967 yılında askere gittim. İki sene askerliği yaptıktan sonra köyüme döndüm. 1969 yılında Uğurlu Gündoğdu Mahallesi’ndeki Kaban Camii’nde imam-hatiplik görevine başladım. 1981 yılında Kur’an kursu fahrî öğretmenim olarak Uğurlu Kur’an Kursu’nda görev aldım. 1988 yılına kadar Kaban Camii’nde imamlık görevim ve Kur’an kursu fahrî öğretmenliğim devam ederken Merkez Mahallesi’nde yapılan Kur’an Kursu’na tüm kurs olarak geldik ve imamlığım da Merkez Camii’nde başladı. 2016 yılına kadar Merkez Camii’nde imamlık görevini yürütürken Kur’an kursu öğretmenliğini de yürüttüm ve ondan sonra da emekli oldum.

Değerli hocam, Cumhuriyet’in ilk yılları dikkate alındığında yahut da sizin doğum tarihiniz itibariyle 50’li 60’lı yıllarda köyünüzde yahut da yörenizde ulema ailesi olarak bilinen aileler var mıdır? Varsa bunların, halkın dinî hayatına ne gibi katkıları olmuştur?

Vardır. Hocaefendi’nin bu köyde 1980-85’li yıllarda bile medreseleri vardı. Osmanlı döneminden beri devam eden medreselerdi. Köyümüzden Çalıkzâde Efendi, Bakkalazâde İsmail Efendi gibi hocalarımızdan, hocamız (Âşıkutlu) burada hafızlığını yapmıştır. Arapça tahsilini de burada tamamlamıştır. Medreseler kapandıktan sonra bir müddet eğitim burada gayri resmî olarak devam etti. 1933 yılında Mehmet Rüştü Âşıkutlu Hocamız bizzat Ankara’ya giderek Kur’an kursu talebelerini okutabilmek için müsaade istedi ve müsaadeyi aldıktan sonra burada Kur’an kursu resmî olarak devam etti. 1980 yılına kadar Mehmet Rüştü Âşıkutlu Hocaefendi bu köyde resmî olarak imamlık görevini yürüttü. Of Merkez vaizliği ve aynı zamanda fahrî olarak Kur’an kursu öğretmenliğini de devam ettirdi.

Hocam anlattıklarınızdan ünü ülke çapında olan hatta belki ülkeyi aşip ülke sınırları dışına çıkan Mehmet Rüştü Âşıkutlu Hocaefendi’nin tahsil hayatının tamamını bu köydeki müderrislerden, hocaefendilerden tamamladığı anlaşılmaktadır. Daha sonra hizmeti Türkiye genelinde yayıldı.

Şunu da belirtelim ki, Of’ta Arapça ilmi, büyüklerimizin anlattığına göre çok geniş şekilde vardı. Çaykara Of Hayrat’ta medreselerin olduğu, hatta bu medreselerin 350 civarında olduğu söyleniyordu fakat kıraat ilmî Of’ta Arapça ilmî kadar geniş, yaygın değildi. Hocaefendi de bu boşluğu doldurabilmek için İstanbul’a gitti. Aşere-takrîb-tayyibe derslerini okudu ve her türlü orada kalma

imkânı olduğu hâlde tekrar buraya gelip bu hizmeti burada yürüttü. Bunun çetinliğini anlatmaya kalkışırsak, Of Merkez vaizi buradan Of'a yayan gidiyor. Burada okuyan talebeler evlerde duruyor, herhangi bir pansiyon yok. Buradan bir ihtiyacını temin edebilmek için 3,5 kilometre yol yürüyerek Taşhan dediğimiz yerden ihtiyaçlarını temin ediyor.

Bu şartlar içerisinde Hocaefendi burada kendi görevini yürütmekle beraber hem bu köyden hem de dışarıdan gelen talebeleri okuttu. Bu köyde o zamanlar on tane cami vardı, hâlen de var. O cami odalarında kendi ihtiyacını temin edecek durumda olanlar, kendi ihtiyaçlarını görürdü. Ayrıca evlerde küçük talebeler dururdu 3-5 kişilik gruplar hâlinde. Aynı zamanda talebelerin durması için başka evler de vardı. Ev dediğimizde bir odaydı yani. İşte bu şekilde bu hizmeti Hocaefendi burada uzun zaman yürüttü ve halk da bu çocuklara kucak açmak suretiyle hanedanlık görevini icap ettiği kadar yaptı.

Değerli hocam, sizin ailenize dönecek olursak kendi aile büyüklerinizden, annenizden, babanızdan yahut da dedelerinizden özellikle ilmiye sınıfına mensup olan, ilimle meşgul olanlar var mıydı? Varsa bunların eğitim durumları neydi? Hocalarına dair malumatınız var mıdır? Bunları da dinlemek isteriz.

Baba tarafından dedem ve dedemin dedesi, anlattıklarına göre sanatla meşgullerdi. Anne tarafından annemin dedesi Mahmut Efendi'ydi. Kalomer (Ganiömer) Mahmut Efendi diye bir zat vardı Bölümlü köyünden. Anneannem de o köyden. Mahmut Efendi'yi biz tanımadık fakat meşhur bir din âlimi olduğunu biz de yöre halkı da biliyordu.

Biraz Mahmut Efendi'den (Kalomer/Ganiömer) bahsedebilir misiniz hocam? Yani kendisini tanıımıyorsunuz ama çok meşhur sonuçta hem müderris olarak hem de mürşit olarak yöreye hizmet etmiş bir âlim ve sizin de bir yakınlığınız olduğundan dolayı sormak istiyoruz.

Mahmut Efendi büyüklerimizin anlattığına göre Rize tarafında imamlık yapmış. Ve bu alt yolla değil de Hayrat tarafından Balaban'dan gidip gelirmiş. Annem ve anneannem söylerlerdi. Ayda bir veya iki kez eve gelirmiş. O devirde imamlar bir yerde imamlık yaptığında görev yerine sadece kendisi gidermiş, çoluk çocuğu kendi evinde dururmuş.

Peki hocam sizin akranlarınızdan erkek olsun kız olsun din eğitimini, temel dinî bilgilerini yahut da Elif-bâ eğitimini, Kur'an eğitimlerini nerelerden tahsil ederlerdi. Köyünüzde sıbyan mektepleri var mıydı?

Vardı ve geniş bir şekildeydi. Köyümüzde söylediğim gibi on tane cami vardı, şimdi tabii bu camilerin yerine yeni camiler yapıldı ama o camilerde de o zamanlar bu eğitimler verilirdi. Mahalle fertlerinin imam olarak tuttıkları kişiler, sabahtan ikindiye kadar çocuklara hizmet verirdi.

Yaz-kış değil mi hocam?

Yazın bu bir iki ay kadar aksardı çünkü memleketimizin iş sahası çok geniştir. İkindiden sonra da cemaatle beraber her cami odasında sohbetler yapılırdı. Evde doğan her çocuk muhakkak dinî bilgisini alır ve ondan sonra tahsiline devam ederdi.

Değerli hocam sizin tahsil sürecinizi biraz konuşmak istiyoruz. Siz Kur'an-ı Kerim'i öğrenmeye, okumaya, temel dinî bilgileri almaya hangi hocaefendiden ve ne zaman başladınız? Ne tür bir eğitim aldınız bundan bahseder misiniz?

İlkokulu bitirdikten sonra anneme söyledim ki, ben Büyük Hocaefendi'den okumak istiyorum, O zamanın tabiriyle.

Büyük Hocaefendi diye geçiyor.

Evet, Büyük Hocaefendi. Zaten hacıefendi bir tanedir bizim köyde. Hacıefendi dedin mi Mehmet Rüştü Âşikkutlu Hocaefendi'dir, bu yörede böyle zikredilir. Annem Hocaefendi'yle görüşmeye gitti. Hocaefendi de anneme Merkez Camii'ne öğle namazına gelsin demiş benim için. Ben de oraya gittim. Namaz bittikten sonra herkes camiden çıktı. Ben Kur'an'ım yanımda oturuyorum. Hocaefendi mihraptan bana bir baktı ama beni oraya çağırmadı ve yanıma geldi. "Aç bakayım" dedi. Açtım unutmuyorum: **أُولَئِكَ الَّذِينَ لَعَنَهُمُ اللَّهُ وَمَنْ يَلْعَنِ اللَّهُ فَلَنْ تَجِدَ لَهُ نَصِيرًا** (Nisâ sûresi 52) çıktı, oradan bir sıra okuttu. O bir satırda ihfâ, izhar üzerinden tarifler yaptı bana. Zannediyorum 15-20 dakika kadar sürdü o bir satır üzerindeki çalışmamız. Bir sene yüzünden okudum ondan sonra hafızlığa başladım. 15 ayda hamdan çıktım. Bizim dönemimizde hafızlık, Kur'an-ı Kerim'i bir günde okuyacak şekle geldikten sonra biterdi. Bittikten sonra sadece ezber biterdi. Sonra ta'lim okurduk ve ne zaman ki talebede harflerin tam olarak yerleştiğine Hocaefendi kanaat getirirse işte o zaman diplomaları yazardı. 1970'li yıllara kadar o şekilde diplomamızı kendisi yazdı.

Hocam yani ta'lim de bittikten sonra hafızlık belgesini hocaefendilerin kendileri mi verirdi?

Evet, kendileri verirdi.

Yani bugünkü gibi Diyanet İşleri Başkanlığı sınav yapmıyordu Hocaefendi veriyordu.

Evet.

Peki hocam siz de aynı şekilde tek oturuşta Kur'an'ı okuyarak mı hafız oldunuz?

Evet, hafız olduktan sonra okuduk.

Hocam sizin hafızlık yaptığınız dönemde hem bir taraftan hafızlık yapanlar vardı hem de bir taraftan ta'lim okuyanlar, belki bir taraftan da kıraat veya Arapça İslâmî ilimleri okuyanlar vardı. Hocaefendi nasıl bir yöntem takip ediyordu ki bu kadar işi yetiştirebiliyordu?

Hocaefendi'nin okutmasında özel bir bereket olduğuna şahidim. Ben Hocaefendi'nin evinde okudum bizim mahallede olduğu için. Sabahleyin evine giderdim. Allah rahmet etsin arkadaşlarımın hepsi öldüler ama isimlerini de zikretmek isterim. Beş kişiydik o zamanlar. Hüseyin Beyaz, Mustafa Abdullahoğlu, Murat Erbaş, Yusuf Şişman. Bunlar benim hafızlık dönem arkadaşlarımdı. Yıl 1962-64 arası. Biz sabahleyin evde okurduk. Hocaefendi öğlene bir saat, bir buçuk saat kala kursa giderdi ve ondan sonra ilk iş hafızları dinlerdi. Sonra Hocaefendi daha ziyade dışarıda başka hocada hafızlık yapıp buraya kıraat için gelenlerle meşgul olurdu. Hafızlık dersleri bittikten sonra Arapça okuyan talebelere Arapça, ferâiz okumak isteyenlere ferâiz okuturdu. Ve günün tamamını öyle doldururdu. Tatillerle değil yani.

Ben şunu zikretmekte çok fayda görüyorum. Bizden önce Hocaefendi'nin talebesi olan Tufan Erbaş isminde -Allah rahmet etsin- birisi vardı. Bir gün bana dedi ki: "Biz Arapça okurken senede beş gün tatil yapardık. Dört gün Kurban Bayramı, bir gün de Ramazan Bayramı. Bunun dışında devamlı ders okurduk." Hocaefendi'nin medresesinde bizim dönemimizde de öncesinde de okutacağı dersleri okutabilecek şekilde bir talebesi muhakkak bulunurdu.

Yani kalfalık sistemi vardı hocam.

Evet. Mesela Hocaefendi perşembe günleri vaaza gittiği zaman talebeleri o kalfa dinlerdi. Yani tedrisat devam ederdi.

Peki hocam hafızlık üzerinden biraz daha devam etmek istiyoruz. Hocaefendi nasıl bir yöntem takip ederdi? Talebeye yaklaşımı nasıldı?

Hocaefendi'nin talebelerle olan irtibatı sadece okumak, okutmakla ilgili değildi. Sosyal hayatta insana ne lazımsa onun eğitimini Hocaefendi talebeye, o okuttuğu müddetçe verirdi. Evlerde duran veyahut kendi başına duran talebelere de yemeği nasıl pişireceğinden tutun da evi nasıl temiz tutacağına kadar bütün bu eğitimi verirdi. Yani bizim hocamız sadece dinî bilgileri değil sosyal hayatta insana ne lazımsa onun eğitimini verirdi. Âdeta bir hayat mektebiydi. Mesela ben bir hatıramı anlatmayı faydalı görüyorum. Benim elektrikçiliğim var, ev elektrik tesisatı yapabiliyorum. Bir gün Hocaefendi'nin evinin tesisatını yapıyorum. Bana dedi ki: "Odaya iki tane lamba takacaksın, birisi 15 mumluk olacak birisi 60. Çok işin olduğu zaman 60 mumluğu yakacaksın, az işin olduğu zaman diğerini. Bana orada iş öğretmiştir. Hem Kur'an hususunda hem dinî ilimler hususunda hem de sosyal yaşantı hususunda örnek bir insandı.

Hocam hafızlık bittikten sonra ta'lîme geçiliyordu herhâlde. Bu ta'lîm sürecinde nasıl bir eğitim usulü takip ediliyordu? Ne öğretiyordu Hocaefendi ve ne kadar sürüyordu?

Yavaş ta'lîm, Elham'dan başlar. Beş cüz, on cüz, on beş cüz talebenin alışmasına kadar devam ederdi. Talebenin ağızına ta'lîm yerleştiği vakit de o tamam olurdu. Çabuk okuma dediğimiz, bir sayfayı bir dakikada okuma şekli, 21. cüzde "Ve la tucadilu ehlel kitabi" diye başlayan sayfadan olur oradan devam ederdi. Ta'lîmin bitmesi, Hocaefendi'nin kararına ve talebenin durumuna bağlıydı. Çünkü kimi talebe erken alır kimisi geç alırdı. Ama tam yerleşince Hocaefendi diplomasını yazardı.

Hocam, Hocaefendi hafızlığa başlamadan önce mehâric-i hurûf ve tecvid kuralları üzerinde iyice durur muydu? Yani hafızlığa başlamadan önce bir öğrenci alması gereken Kur'an eğitiminin tamamını alır da öyle mi başlardı hafızlığa?

Şüphesiz çünkü doğru bilmediğiniz şeyi doğru ezberleyemezsiniz.

Yani günümüzde buna muhalif uygulamalar var da ondan dolayı soruyorum.

Bana bir sözü vardır. Bir sahifeyi yanlışsız okumadıktan sonra hafızlığa başlamayacaksınız. Şart buydu. Zamanında ben de uzun zaman bu işi yapan bir kişi olarak biliyorum ki en çok eziklik çektiğimiz şeydu, öyle tam işlek şekilde okumayan kişileri hafızlığa başlatıyorduk ve sıkıntı çekiyordu

hafızlık yapan. Bir sahifeyi bir dakikada okuyacak duruma geldikten sonra hafızlığın yarısı oldu demektir. Dolayısıyla burada bizim de yanlışımız oluyordu. Bir talebeyi hafızlığa başlattığımız zaman diğeri üzülyordu o dengeyi sağlayabilmek, ikisini de başlatınca burada hafızlığı yaparken zorluk çeken bir talebe karşımıza çıkıyordu.

Hocam, Hocaefendi'den ta'lim, tashih-i huruftan sonra kıraat de okudunuz herhâlde?

Yok.

Aşere-takrib okumadınız mı?

Hocaefendi bize aşere-takrib okutmaya başladı Hüseyin Beyaz hocamızla beraber. Hocaefendi o arada Ankara'ya ders okutmaya gitti. Üç buçuk sene orada kaldı. Dolayısıyla o işimiz orada yarım kaldı.

Devam edemediniz mi sonrasında?

Edemedik.

Peki hocam, siz devam etmeseniz de Hocaefendi'yi gördünüz, yanında bulundunuz, tanıyorsunuz. Aşere-takrib öğretim yöntemine dair bilginiz var mı? Yahut da kimler geldi, kimler nerelerden gelip Hocaefendi'den ders alırlardı, nerelerde kalırlardı? Az önce biraz bahsettiniz ama biraz daha açabilir miyiz? Yani bildiğimiz kadarıyla gerek Trabzon'un değişik ilçelerinden gerekse Trabzon dışından da gelenler oluyordu. Buralarda bu köy şartlarında işeleri, ibatelerini nasıl karşıladılar? Yani köylünün bunlara büyük bir desteği mi oluyordu, nasıl oluyordu?

Az önce de söylediğim gibi, bu halk hanedanlık görevini, Hocaefendi'nin titizliği kadar titiz, üzerine durmak suretiyle yerine getirirdi. Düşünebiliyor musunuz evinde o zamanın şartlarında 2-3-4 tane çocuğu kendi çocuğu gibi bakan insanlar vardı. Bunların sayısı az değildi. İşte bu insanlar bu vazifeleri yürüttüler ve bu çocukların okumasına vesile oldular. Halkımızın okuyanlara hizmeti o kadar geniştir ki buradan iki saat mesafede bir köy var eski adı Yeniköy olan, oradan bir bayan ölmüştür -Allah rahmet etsin-, sırtına odun alıp da Kur'an kursuna getirmiştir Kur'an okuyanlara benim de bir katkım olsun diye. Bu anlayışla bu iş burada yürütülmüştür senelerce.

Değerli hocam burada yetişen çok meşhur hocalar oldu. Daha sonra Türkiye'nin hatta dünyanın değişik yerlerine dağılarak hizmet yaptılar. Bu hocalarımızdan aklınıza gelen isimler var mı? Onlardan bahsedebilir misiniz? Hangi hocaefendiler buradan geldi geçtiler?

Dışarıdan olanları ismen çok fazla tanımıyorum ama bizim köyden Mahmut Celal Murat Hocaefendi var. İstanbul'da imamlık yapmış emekli olmuştur. Hüseyin Beyaz Hocamız var. O da Merkez Camii'nde benden önce imamdı. Buradan İstanbul'a gitti orada emekli oldu. Celal Tanrıkulu vardı. O da İstanbul'da imamlık yaparak emekli oldu. İbrahim Tanrıkulu Hoca, o da yine Hocaefendi'den okudu ve İstanbul'da imamlık yaptı. Vardalı Hızır Hoca o zaman Güneyce'deydi. Hocaefendi'den

okumuş. Biz onu tanımadık ama ismini biliyoruz. Onunla ilgili de bir hatırayı da anlatmam uygun olur zannediyorum. Biz bir dönem o Hızır Hoca'nın köyüne gittik Güneyce'ye. Orada onu tanıyan bir imam arkadaşımız bize anlattı. Hızır Hoca burada Güneyce'de ders okuturken, her evde doğan erkek çocuk muhakkak hafızlık yapmak mecburiyetindeydi. Böyle bir sistem yerleştirmişti oraya. Nuhoglu Murat Hocaefendi de uzun zaman burada kurs vekilliği yapmıştır. Aynı zamanda Trabzon'da imamlik yapıp emekli olmuştur.

Hocam, Âşıkutlu Hocaefendi'nin Kur'ân-ı Kerîm hafızı yetiştirmek ve kıraat okutmak dışında İslâmi ilimler de okuttuğunu söylediniz. Ne okuturdu? Bilginiz var mı? Sizin de okumuşluğunuz var mı?

Ben Arapça sarf-nahiv okudum. *Molla Câmi'*ye kadar okumuştuk bizzat Hocaefendi'den. O zaman Hocaefendi devamlı Arapça dersi okuturdu. Yani kendi talebelerinden okumak isteyenleri devamlı okuturdu.

Kıraatta olduğu gibi Arapça'da da icâzet vermişliği var mı hatırlıyor musunuz hocam?

Yok, Hocaefendi icâzet vermezdi.

İlm-i ferâize çok vâkıf olduğuna dair bilgiler var. Onu da okuturdu.

Ferâiz ilmini çok geniş olarak bildiğini hepimiz biliyoruz. Hocaefendi o zaman köydeki her ayrılan kişinin malını taksim ederdi ferâiz bilgisine göre. Hocaefendi sadece köylüye imamlık yapmamıştır. Tarlasını da pay etmiştir. Şu şekilde diyorum, az önce demiştiniz Karadeniz'de Hoca olmak nedir? Karadeniz'de Hoca olmak, camiden evin köşesine kadar tarlanın dibine kadar bütün işleri hocanın sırtına alması demektir. Yani Karadeniz'de Hoca olmak böyledir. Biz böyle gördük böyle duyduk.

Yani hoca aynı zamanda kanaat önderidir, bir anlamda danışmandır. Her tür iş ona danışılır, istişare edilir, onun bilgisi dâhilinde yapılır. Ki Hocaefendi'nin rastladığımız mektuplarında da bunları görüyoruz. Yani sürekli çok değişik yerlere mektuplar yazıyor. Gelen mektuplara cevaplar veriyor. Her türlü sosyal konuyu da orada işliyor. Yani bu yönüyle dediğiniz gibi bir kanaat önderi o şekilde tanınıyor.

Evet, evet kesinlikle.

Değerli hocam az önce bahsettiniz ama biraz daha açma imkânınız var mı? Hocaefendi burada eğitim aldı demiştiniz, yani anladığımız kadarıyla medrese tahsilini burada alıyor, İslâmi ilimleri burada okuyor ama kıraatte yeterince kendisinden ders alabileceği bir Hocaefendi bulamadığından dolayı muhtemelen İstanbul'a gidiyor. Kıraat tahsilini oradan alıyor diyorsunuz. Oradan aldıktan sonra buraya geri dönüyor. Burada da medrese tahsilinin yanında bir de kıraat eğitimini eklemek üzere yörede bu hizmeti yürütüyor. Daha sonrasında ne gibi hizmetleri oluyor Hocaefendi'nin biraz bahsedebilir miyiz? Bir süre burada bulunup bir süre Ankara'ya gitmesi gibi...

Ankara'ya aşere-takrîb-tayyibe okutmak için gitmişti. İbrahim Tanrıkulu hocamız -Allah rahmet etsin bütün geçmişlerimize- orada olan talebelerinden bir tanesinin şu ifadesini bana nakletti. "Ben senelerce öğretmenlik yaptım, sadece dinî bilgiler değil hangi bilgi olursa olsun Mehmet Hocaefendi onu biliyorsa talebesine ondan daha iyi anlatabilen bir kişiye rastlamadım." Hocaefendi ondan sonra İstanbul'a Haseki'ye aynı dersi okutmak için gitti. Üçüncü sefer de gitmeye söz vermişti ama ömrü vefa etmedi Allah rahmet eylesin.

Âmin hocam. Biraz da icâzet cemiyetlerinden bahsedebilir miyiz? Siz hafızlığı bitirdikten sonra icâzet aldığınızda bir cemiyet yapıldı mı? Hafızlık için ayrı cemiyet, kıraat için ayrı cemiyet yapılır mıydı?

Uğurlu'da yapılmazdı. Bizim dönemimizde icâzet aslında Arapça okuyanlara verilirdi ama sonradan hafızlık yapanlar da icâzetli diye meşhur olmuştu o şekilde mezun yapılırdı.

Hocaefendi döneminde böyle bir uygulama yoktu, hiç olmadı. Yani aşere-takrîb de olmadı değil mi?

Hiç olmadı. Yalnız Hocaefendi aşere-takrîb-tayyibe kursunu birinci dönem burada verdi. Orasını geçmeyelim.

Burada verdi ama icâzet cemiyeti yaptı mı?

Yaptı, yaptı. İcâzet merasimi yapıldı. O zaman biz askerdeydik 1967-69 yılları arasında. Diyanet İşleri Başkanı Lütfi Doğan Hocamız geldi buraya. Geniş bir icâzet yapıldı burada. O aşere-takrîb-tayyibe kursu için.

Hocam siz okuduktan sonra tabii mesleğe başladınız. Mesleğe başladıktan sonra meslek hayatınızın büyük bir çoğunluğu herhâlde bu yörede belki tamamı bu yörede bu köyde geçti. Ne tür hizmetleriniz oldu bu yörede? Bu yörenin halkıyla ilgili onların dinî yaşantısıyla ilgili neler söyleyebilirsiniz? Gençlerin, kadınların, yaşlıların genel olarak insanların dine bakışı nasıldı?

Bu halk dışarıda olanlar olsun burada olanları olsun her zaman Kur'an kursuna ve Kur'an kursu talebelerine elinden geldiğinin yüzde yüzünü yaptı diyebilirim rahatlıkla. Çünkü bizim dönemimizde Hocaefendi'nin döneminden daha farklı yiyecek içecek kursta temin ediliyordu. Hâliyle halka çok ihtiyacımız oluyordu. Bu ihtiyacı, yaklaşık 48 sene buradaki görevim esnasında hiçbir noksanlık görmeden, yürümesini bu halk temin etmiştir. Benim dönemimde daha önceleri çalışma çok geniş olduğu için hocalarımız, kız çocuklarımızın bayanların okuması için öyle bir saha açmamıştır, açamamıştır. Çünkü bu yörenin halkı çok çetin işlerde çalışıyor ve bu yük daha ziyade kadınların omzundaydı. Belki de böyle bir işe kalkışsalar kadınların da buna devam etmesi mümkün olmayacaktı. Ama bizim dönemimizde 1982-83 yılından başlamak suretiyle bu köy halkından 29 kız, 43 erkek olmak üzere 72 tane hafız yetiştirdik Elhamdülillah.

Hocam Osmanlı döneminde burası medreseleriyle meşhurdu. Hemen sonrasında Cumhuriyet döneminde de zannediyorum ki yöredeki ilk resmî

Kur'an kursu da yine burada faaliyete devam etmiş. Ondan sonra bir kesinti oldu mu yoksa hiç kesinti olmadan bugüne kadar Kur'an ve hafızlık hizmeti devam mı etmiş?

Hiç kesinti olmadan. 1933'te sözlü olarak müsaade edildi Hocaefendi'ye. 1935 yılında resmî yazı geldi. Ondan sonra hiç kesiklik olmadan burada devam etti Kur'an eğitimi.

Değerli hocam hafız olan kız öğrencilerden bahsettiniz. Bunlar yaklaşık hangi tarihten sonra hafızlığa başladı? Mesela sizin çocukluk döneminizde hafızlık yapan kızlar var mıydı, yoksa 60'lı 70'li yıllardan sonra mı vardı?

1983'te başladı. 83'ten 2012'ye kadar yirmi dokuz bayan hafız oldu. Tabii kursa kayıtlı altmış beş tane bayan talebe vardı ama hepsi hafız olmamıştır. Onlardan iki yaprakta, üç yaprakta bırakanlar oldu. Çünkü ailedeki iş durumu engel oluyordu.

Değerli hocam bu köyde yine Gümüşhânevî hazretlerinin talimatıyla açılan bir kütüphanenin olduğunu biliyoruz. Dolayısıyla bu yörenin ilim, irfan, kültür seviyesinin de aslında yüksek olduğunu gösteriyor. Osmanlı'dan sonra Cumhuriyet döneminde de aynı şekilde bu seviye devam edebilmiş mi?

Şöyle anlatayım, bu anlatacaklarımı herhangi bir yerden okumuş değilim. Büyüklerimizden duyduklarımızdır bunlar. Merkez Camii'nin yanında bir çınar var. Bu çınarın 450 yaşında olduğunu tespit ettiler. Bu çınarı Ayşe Kadın isminde bir bayan dikmiş. Hatta Hüseyin Şirin tarafından onun hakkında da bir şiir yazılmıştır, o şiir de yanımda vardır, Ayşe Kadın o çınarı diktiği zaman burada medrese vardı. Anlatılanlara göre o bayanın Rize'de dükkânları varmış. O dükkânları da bu medreseye vakfetmiş. Buranın imam, müezzin kadrosu o vakıflardan, 1980'li yıllarda, gelirdi. Yani o vakfettikten sonra imam, müezzin kadrosu buraya verildi. İşte hocaefendi resmî kadrodaydı imam olarak. Neticede o yıllardan sonra devam etti ve Ahmet Ziyauddin hazretleri 1850'li yıllarda buradaymış. Hicri 1284 kaydı var. Dolayısıyla kendisi bu medreseyi burada yaptırdı Allah rahmet etsin. Bu medreseyle beraber bir tane Bayburt'da bir tane de Güneyce beldesinde yaptırmıştı. Bu medreselerin kitaplarını temin için Trabzon'da ilk defa matbaayı kuran olduğunu Trabzon'da vakıfların bir şubesine gittiğimiz zaman orada bir dergide okudum.

Burada bu kütüphane kitap doluydu. Fahrî olarak iki tane mütevellisi yani görevlisi vardı. Sabah-tan akşama kadar oradaki medresedeki talebelerin istifadesine sunulurdu, yani kitaplardan istifade edebilmeleri için. Neticede o kitaplar buradan alındı. Of'a -af buyurun- bayanların sırtında bu kitapları götürdüler. Bize kadar ulaşan 305 kitap vardı. 127'si el yazması diğerleri matbuydu. Tabii bunlar karışık. Çünkü ciltler sayılı değil. İsmail Kahraman bakan olduğu zaman biz onu davet ettik bu kütüphanenin kitaplarını bakmak, bakımını yapmak için. O zaman da Gürpınar köyünden Kiroğun Hacı Ahmet Efendi hazret vardı, öldü Allah rahmet etsin. Aldı bir kitap geldi, dedi ki: "Ben Of'a gidiyordum. Önümden giden bayanın sepetinden bu kitap düştü, ben aldım onu saklıyordum. İşte şimdi bu kütüphane açılıyor buraya getirdim." Ahmet Ziyauddin hazretleri duyduğumuza göre, bir kitapta bunu okumuş değilim, burada bir müddet ders okutmuştur ve bilahare o medreseler burada açıldıktan sonra da Kur'an kursu eğitimi burada devam etmiştir.

Değerli hocam burada bir müddet bulunduğuna göre Gümüşhânevî hazretleri. Onun da belki etkisiyle yörede güçlü bir tasavvufi hayatın olduğunu o dönemlerde söyleyebilir miyiz? Bu etki hâlâ devam ediyor mu? Tasavvufa halkın bakışı nasıldı?

Tasavvuf meselesi bildiğim kadarıyla çok geniş bir şekilde bu yörede yok. Hocaefendi zaten ancak talebelere cevap verecek durumda senelerce burada görev yaptı. Hani az önce ifade ettik. Talebelerin sadece okumasını değil her türlü ihtiyaçlarını görmüştür. İki yüzün üzerinde talebe bir köyde barınıyordu, bunun dışında köyün de gençleri vardı. Bu hâl içerisinde hocaefendi ancak kendi işini yapabilmmişti.

Değerli hocam artık programın sonuna doğru geliyoruz. Son olarak bize neler anlatmak istersiniz yöreyle ilgili, yörenin tarihiyle, kültürüyle, eğitim hayatıyla ilgili kayda alınmasını arşive eklenmesini istediğiniz hususlar varsa onları dinlemek isteriz.

Arzum, bu eğitimin kıyamete kadar bu köyde devam etmesi. Aynı şekilde köylünün de buna sahip çıkmasıdır. Bizden sonra burada okuyanların da biz öldükten sonra bize dualarını bekleriz.

Allah razı olsun hocam, zaman ayırdığınız çok teşekkür ediyoruz.

Ben de teşekkür ediyorum. Allah razı olsun. Tekrar hoş geldiniz, sefa geldiniz, şeref verdiniz. Bize bu imkânı verdiğiniz ve köyümüzü tanıtmaya vesile olduğunuz için hepimize ayrı ayrı teşekkür ediyorum. Allah razı olsun. Allah hayırlı uzun ömürler nasip etsin. Hayırlı vazifeler yapmayı nasip etsin. Cenab-ı Hak neslinizi, çoluk çocuğunuzu hayırlı yapsın.

